

GEMOLITIK KASALLIKLARNI ANIQLASHDA KANI-LABORATORIYA VA SURXONDARYO VILOYATI SHIFOXONALARIDAGI LABARATORIYADA OLIB BORILAYOTGAN ISHLARNING QIYOSIY TAHLILI

Odilova Shahnoza Xayrulloevna

Termiz davlat universiteti biologiya fakulteti botanika yoʻnalishi 2-bosqich magistiri

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada gematologiya sohasida amalga oshirilayotgan ishlar, gemolitik kasalliklarni aniqlashda KANI-laboratoriya va Surxondaryo viloyati shifoxonalaridagi laboratoriyada olib borilayotgan ishlarning qiyosiy tahlili toʻgʻrisida maʼlumotlar keltirilgan.

Kalit soʻzlar: gematologiya, turmush tarzi, aholi, qon, profilaktika, laboratoriya, klinik, tashxis

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti tahliliga koʻra, davolash inson salomatligini taʼminlashning 10 foiz omili, xolos. Irsiy omillar 15 foiz, atrof-muhit 20 foiz, eng asosiysi, turmush tarzi 55 foizni tashkil etadi. Koronavirus kasalligi ham notoʻgʻri turmush tarzi ogʻir oqibatlarga olib kelishini koʻrsatdi. Ammo bugungi kunda mamlakatimizda aholi bilan eng koʻp ish olib boradigan qishloq vrachlik punktining umumiy amaliyot shifokori zimmasiga 146 turdagi kasallikka diagnoz qoʻyish va davolash, 213 turdasisiga birlamchi diagnoz qoʻyish va yoʻllanma berish, shuningdek, reabilitatsiya, dispanserizatsiya va profilaktika boʻyicha juda koʻp vazifalar yuklatilgan.

Gematologiya — qon va uni ishlab chiqaradigan qoʻmiqning tarkibi, funksiyalari, kasalliklari haqidagi fan. Gematologiya qonni optik, elektron, fazali kontrast, fluoressent mikroskopiya, mikrokinematografiya, mikroskopik gisto va sitokimyoviy usullar yordamida oʻrganadi. Qon sistemasi kasalliklarini aniqlashda gematologia punktion biopsiyadan (organizmning hayotlik davrida qoʻmiq, limfa tugunlari, taloq, jigar hujayralari va toʻqimalaridan olib tekshirish), biokimyoviy, fermentologik, sitogenetik, kimyoviy-genetik, spektrotsitofotometrik (dezoksiribonuklein va ribonuklein kislotalarini tekshirish yoʻli bilan), radioizotop-immunologik, elektroforez va immunoelektroforez, toʻqimalarni kuliural oʻstirish va boshqa usullardan foydalanadi.

Gematologik kasalliklar XIX asrdan boshlab muntazam tadqiq qilingan. Nemis olimlaridan R. Vixrov (1845), E. Neymann (1870) leykozni, ingliz vrachi T. Addison

(1855) va nemis vrachi A. Birmer (1872) pernitsioz anemiyani, nemis olimi P. Erlix (1888) aplastik anemiyani, fransuz olimi G. Gayem (1898), nemis olimi O. Min-kovskiy (1900) va fransuz olimi A. Shoffar (1907) gemolitik anemiyani tasvir etishdi. Rus olimlaridan A. A. Maksimov tomonidan kashf etilgan qon yaratilishining unitar nazariyasi gematologiyaning rivojlanishida katta ahamiyat kasb etdi.

Qon sistemasi kasalliklarini klinik morfologik usul bilan o'rganish klassik gematologiyaning vujudga kelishiga asos bo'ldi. Olimlardan M. I. Arinin to'sh suyagini punksiya qilish usulini (1927), I. A. Kassirskiy unda ishlatiladigan punksiyon ninani hamda limfa tugunlari, taloq, jigar punkklarining sitologik diagnostika usullarini joriy qilishdi, bu usullar qon sistemasi kasalliklarini bemorlarda tezroq oydinlashtirish imkonini beradi, anemiyalarning tasnifi va davolash usullari ishlab chiqildi. O'zbekistonda aholi orasida uchraydigan gemolitik va temir tanqisligi bilan bog'liq kamqonliklarning turlari, kelib chiqish sabablari atroflicha o'rganilgan, ularni davolashni optimallashtirish, tashxisini osonlashtirish imkoniyatlari ishlab chiqilgan. Hozir yuqorida qayd etilgan kamqonliklarning ekologenetik jihatlari aniqlanmoqda.

Qon yaratilishi va anemiyalarning kelib chiqish mexanizmini izotoplar yordamida aniqlash katta rol o'ynadi. Amerikalik olim V. Kasl ovqatda vitamin (siankobalamin) yetishmasligi pernitsioz anemiyaga sabab bo'lishini aniqladi. XX asrning 60-yillariga kelib deyarli barcha gemolitik anemiyalarning kelib chiqishi o'rganilib, ko'pgina yangiliklar qo'lga kiritildi. Irsiy sferotsitar gemolitik kamqonlikda taloqning olib tashlanishi ushbu darddan tuzalish mumkinligini ko'rsatdi. Gemorragik diatezlardan trombositopenik purpura bemor talog'ini olib tashlash, trombasteniyada unga adenozintrifosfat kislotani buyurish maqsadga muvofiq ekanligi ma'lum bo'ldi. Tromb hosil bo'lishiga to'sqinlik qiladigan preparatlar (geparin, fibrinolizin va), shuningdek qonni ivituvchi sistemaning faolligini va tomirlar devorining pishiqligini oshiradigan preparatlar (rutin va boshqalar) ishlab chiqarildi.

XX asrning o'rtalaridan boshlab gematologiyaning yangi tarmog'i — immunogem atologiya ancha rivoj topdi. Unga qon guruhleri va rezus-faktor haqidagi ta'limot organizmning o'z to'qimalariga nisbatan antitelolar paydo bo'lishi (autoimmunizatsiya) va yot to'qimalarga nisbatan antitelolar hosil bo'lishi haqidagi bilimlar kiradi.

Gematologik va onkologik kasalliklarga chalingan bemorlarni tibbiy jihatdan yanada qo'llab-quvvatlash, aholi orasida gematologik, onkogematologik skrining dasturlarini joriy qilish, ushbu kasalliklarga chalingan bemorlarga qo'shimcha qulayliklar va shart-sharoitlar yaratish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholiga gematologiya va onkologiya xizmatlarini ko'rsatish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida" 2021-yil 27-maydagi PQ-5130-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaroriga muvofiq 2022-yil 1-yanvardan

boshlab Bolalar gematologiyasi, onkologiyasi va klinik immunologiyasi markazi Respublika ixtisoslashtirilgan gematologiya ilmiy-amaliy tibbiyot markazi tarkibidan chiqarildi, ilg'or xorijiy tibbiyot muassasalarining tajribasidan kelib chiqqan holda Respublika ixtisoslashtirilgan gematologiya ilmiy-amaliy tibbiyot markazi faoliyati yo'lga qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan onkologiya yordamini takomillashtirish va onkologiya xizmatini yanada rivojlantirish bilan bog'liq xarajatlar uchun Davlat budjetidan 2022-yildan boshlab 125 mlrd so'mdan kam bo'lmagan miqdorda mablag' ajratilishi belgilanganligi ma'lumot uchun qabul qilindi.

Farmon ijrosini birgina Surxondaryo viloyati misolida ko'rib chiqadigan bo'lsak, belgilangan rejaga asosan 2022-2025-yillar orasida laboratoriyada mavjud laboratoriya vositalarini bosqichma-bosqich yangilash nazarda tutilib, shu yilning o'zida Surxondaryo viloyatidagi laboratoriya markazlariga 67 ta yangi rusumdagi maxsus apparat vositalari keltirildi. Bu esa xalqimizning salomatligini tiklash, dardga chalinganlarga tez tashxis qo'yish va kasalliklarini aniqlash, o'z vaqtida muolaja qilish, ayniqsa, olis qishloqlardagi aholiga malakali tibbiy xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Xususan, bugungi kunda viloyat ko'p tarmoqli bolalar tibbiyot markazida 20 o'rinli gemotologiya bo'limi ochilgan bo'lib, bu yerda viloyatning barcha go'shalaridan dardiga shifo izlab kelgan 18 yoshgacha bo'lgan gemotologik va onkogemotologik xastaliklarga chalinganlar davolanayapti. Viloyatdagi 18 yoshgacha bo'lgan onkogemotologik xastaliklarga uchragan bolalarni respublika bolalar gematologiyasi, onkologiyasi, klinik immunologiyasi markazi mutaxassislari bilan hamkorlikda davolash choralari ko'rilmoqda. Tibbiyot sohasi xodimlari bilan uchrashuv va suhbatlar jarayonida ularning muammolarini hal etish omillari izlanmoqda. Jumladan, onkogemotologik xastaliklarni aniqlash va tashxislash imkoni viloyatdagi shifoxonalarda mavjud bo'lib, faqat poliximiyaterapiya muolajalarini olish uchun bemorlar markazdagi shifoxonalarga jo'natilmoqda. Bu masalada shifokorlar bilan maslahatlashuvlar olib borilayapti va 2023-yil mart oyigacha poliximiyaterapiya muolajalari Termiz shahridagi tibbiyot muassasalarida tashkil qilinadi. Shuni aytish kerakki, bemorlarga ishlatiladigan kimyoviy preparatlar ta'minotida muammo yo'q.

Bundan tashqari, viloyatda onkogemotologik xastaliklarga chalingan 100 nafar bemorni dori-darmon bilan ta'minlash va laborator asbob-uskunalar bilan xizmat ko'rsatishni yaxshilash maqsadida viloyat qon quyish stansiyasida trombokonsentrat tayyorlash uchun o'rnatilgan trima apparatidan samarali foydalanilmoqda. Natijada onkogemotologik xastalikka uchragan bemorlar poytaxt va markaziy shaharlarga sarson qilinmayapti, ular Termiz shahridagi tibbiyot muassasasida trombokonsentrat

olish imkoniga ega bo‘lishgan. Bu esa og‘ir ahvoldagi bemorlarni tezda sog‘aytirish va davo muolajalarini barvaqt boshlashga zamin yaratmoqda.

Xulosa qilib aytganda, o‘tgan yillar ichida aholi salomatligini mustahkamlash, ayniqsa, onalik va bolalikni himoya qilish bo‘yicha bir qator huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, respublika sog‘liqni saqlash tizimini yangi bosqichga olib chiqish hamda markaziy shaharlar va olis qishloqlarda yashovchi yurtdoshlarimizga birdek malakali tibbiy xizmat ko‘rsatishni yaxshilash, sohada yillar davomida to‘planib qolgan muammo va kamchiliklarni hal etishda tibbiyotni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari belgilandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Aholiga gematologiya va onkologiya xizmatlarini ko‘rsatish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” 2021-yil 27-maydagi PQ-5130-son qarori
- 2.O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
- 3.Agranenko V. A., Axramov S. M., Jerebsov L. Ye., Komponentnaya gemoterapiya, T., 1995;
- 4.Petrov V. N., Baxramov SM., Farmankulov X. K., Jelezodefitsitnie anemii, T., 1995;
- 5.Najmiddinov S. T., Klinik gematologiya asoslari, T., 1998.